

Sociální pedagog a jeho možnosti uplatnění ve školském systému

Barbora Nekvindová

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora NEKVINDOVÁ**
Osobní číslo: **H118204**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální pedagog a jeho možnosti uplatnění ve školském systému**

Zásady pro vypracování:

Téma bakalářské práce bude zpracováno dle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Dále bude zvolené téma bakalářské práce vycházet z materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře, která je součástí tohoto textu. Bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky. Výsledky práce budou průběžně konzultovány s vedoucí bakalářské práce. Bakalářská práce bude zaměřena zejména na zjištění možností uplatnění sociálního pedagoga ve školském systému. Součástí práce bude výzkum zjišťující využitelnost získané odbornosti v jiných pracovních pozicích, např. v oblasti sociálního poradenství či uplatnění v nestátních neziskových organizacích.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Bargel, Miroslav, Mühlpachr, Pavel. Inkluze versus exkluze – dilema sociální patologie. Brno: IMS, 2010. ISBN 978-80-87182-12-3.

Bendl, Stanislav. Kázeňské problémy ve škole. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-436-0.

Kraus, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

Kraus, Blahoslav, Poláčková, Věra a kol. Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

Martínek, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

Procházka, Miroslav. Sociální pedagogika. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2012. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

Průcha, Jan. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

.....
BARBORA NEKVINDOVA
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně *12. 3. 2014*.....

.....
Barbora Nekvindova
.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výšce výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na možnosti uplatnění sociálního pedagoga ve školském systému. Jejím cílem je pomocí výzkumného šetření zjistit, jaká je využitelnost kvalifikace sociálního pedagoga ve školství. Teoretická část je věnována vymezení pojmu sociální pedagogiky, vztahu sociální pedagogiky k jiným vědám, představitelům sociální pedagogiky u nás v historickém kontextu, předpokladům pro práci sociálního pedagoga a konečně vymezení odborníků působících na školách.

Praktická část vychází z výzkumného šetření. Jeho cílem je zjistit, jak vnímají ředitelé škol možné uplatnění sociálního pedagoga v jejich zařízeních. S jakými problémy se setkávají a jak by mohl sociální pedagog přispět k jejich vyřešení. Součástí práce bude výzkum zjišťující využitelnost získané odbornosti i v jiných pracovních pozicích, např. v oblasti sociálního poradenství či v nestátních neziskových organizacích.

Klíčová slova: sociální pedagogika, sociální pedagog, výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, speciální pedagog.

ABSTRACT

Bachelor thesis pointed out the possibility and utilisation a social teacher in educational system. Its aim is to determined a qualified social teacher's usability in education based on scientific research. Theoretical part carried out the definition term of social pedagogy and its relation towards other science disciplines, as social pedagogy representatives from the historical point of view. Furthermore, social teacher's work preconditions and the delimitation of these experts at schools are also described.

Practical part is based on the field research. The aims are to find out the headmasters' impression on the possible usability of the social teacher in their institutions, to define usual issues and to describe how the social teacher can contribute to solve them. Investigation for the applicability of achieved qualification for other working positions (e.g. social counselling, non-profit organizations) is also included in this part.

Keywords: social pedagogy; social teacher; educational consultant; school methodologists of prevention; school psychologist; remedial pedagog

Děkuji PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc při zpracování mé bakalářské práce. Poděkování patří také mému manželovi za podporu a pomoc, kterou mi poskytoval po celou dobu studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	10
1.1 VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	10
1.2 PŘEDSTAVITELÉ SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY U NÁS V HISTORICKÉM KONTEXTU	11
1.3 VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY K JINÝM VĚDÁM	12
2 PŘEDPOKLADY PRO PRÁCI SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	15
2.1 KVALIFIKAČNÍ PŘEDPOKLADY PRO PRÁCI SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA	15
2.2 OSOBNOSTNÍ PŘEDPOKLADY PRO PRÁCI SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA.....	16
2.3 MOŽNOSTI STUDIA SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY	17
3 VYMEZENÍ ODBORNÍKŮ PŮSOBÍCÍCH NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	20
3.1 VÝCHOVNÝ PORADCE.....	22
3.2 ŠKOLNÍ METODIK PREVENCE	23
3.3 ŠKOLNÍ PSYCHOLOG	24
3.4 SPECIÁLNÍ PEDAGOG	25
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
4 CÍLE A METODY VÝZKUMU	28
4.1 VÝBĚR RESPONDENTŮ	28
4.2 VLASTNÍ VÝZKUM	29
4.3 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	30
ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	46
SEZNAM PŘÍLOH	47

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává zejména o problematice možností uplatnění sociálního pedagoga ve školském systému. Součástí práce bude výzkumné šetření zjišťující využitelnost získané odbornosti i v jiných pracovních pozicích, např. v oblasti sociálního poradenství v nestátních neziskových organizacích. Sociální pedagogika je neustále se vyvíjející obor, který má svou historii. Přesto však dosud není pevně zakotven ve školském systému a stále hledá své místo. Pro veřejnost je oborem dosud málo známým a mnohdy zaměňovaným se speciální pedagogikou.

Naše společnost se stále mění. K negativům společenských změn patří skutečnost, že dochází k nárůstu výskytu sociálně patologických jevů. Tyto jevy se týkají jak dětí a mládeže, tak i dospělých. Jde například o problematiku týrání a zneužívání, domácího násilí, bezdomovectví, kriminality, drogové závislosti, šikany a záškoláctví. Sociální pedagogika je jistě oborem využitelným pro řešení těchto problémů. Jejím specifikem je to, že se zaměřuje jak na určité rizikové skupiny a jedince, tak i na celou populaci.

Cílem této bakalářské práce je pomocí výzkumného šetření zjistit jaké jsou praktické možnosti využití sociálního pedagoga. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část je zpracována na základě poznatků z odborné literatury. Zaměřuji se v ní na vymezení pojmu sociální pedagogiky a její představitele v historickém kontextu. Dále se v této práci věnuji osobnostním a kvalifikačním předpokladům pro práci sociálního pedagoga. Popíši také činnost odborníků, kteří na školách působí.

V praktické části je využita kvalitativní metoda rozhovoru s otevřenými otázkami. Jedním ze socializačních činitelů, které mají vliv na socializaci jedince, je škola. Proto bude cílem praktické části zjistit, jak vnímají ředitelé škol, ale i nestátních neziskových organizací poskytujících sociální poradenství v okrese Žďár nad Sázavou, možné využití sociálního pedagoga v jejich zařízeních. S jakými problémy se setkávají a jak by mohl být sociální pedagog nápomocný při jejich řešení. Ráda bych v této práci nastínila činnosti, kterým by se mohl sociální pedagog při svém působení věnovat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

V první kapitole se budu zabývat vymezením pojmu sociální pedagogika a dále také bližším přiblížením představitelů sociální pedagogiky v České republice. Důležitým tématem této kapitoly je taktéž poukázání na vztah sociální pedagogiky k jiným vědám.

1.1 Vymezení sociální pedagogiky

Sociální pedagogika je aplikovaná pedagogická disciplína, která prošla složitým vývojem. Jedná se o hraniční vědu, která zasahuje do různých oborů. Pedagogický slovník sociální pedagogiku definuje jako vědu, „jež se zabývá širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikovou sociálně znevýhodněnou skupinu mládeže a dospělých“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 217). K rizikovým či sociálně znevýhodněným skupinám můžeme zařadit například osoby bez domova, týrané, zneužívané, drogově závislé atd. Různí autoři vymezují úlohu sociální pedagogiky odlišně. Významná slovenská sociální pedagožka Bakošová říká, že cílem sociální pedagogiky je: „poskytnout pomoc dětem, mládeži i dospělým v různých typech prostředí hledáním optimálních forem pomoci a kompenzováním nedostatků. Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy. Jde o proces výchovné péče, ochrany směřující k integraci a stabilizaci osobnosti“ (Bakošová, 2008, s. 58). Bakošová klade důraz na problematiku vlivu prostředí na výchovu. Sociální pedagogiku vnímá jako životní pomoc. Úlohou sociální pedagogiky je proto také pomoc při zvládnutí tíživých životních situací, které člověk nedokáže vyřešit vlastními silami. V tomto směru její pomoc spočívá zejména v orientaci v problému. Zjištění, čeho chce jedinec dosáhnout, seznámení s možnostmi řešení problému a případnými důsledky. Kraus řadí k úlohám sociální pedagogiky sociálně pedagogickou prevenci a sociálně pedagogickou terapii. Preventivním působením rozumíme zejména důraz kladený na výchovné prostředí. Terapeutickou funkci sociální pedagogiky lze spatřovat v oblasti odstraňování či nápravy škodlivých vlivů prostředí. Podle Krause lze sociální pedagogiku chápat v širším a užším pojetí. Širším pojetím rozumíme výchovné působení zaměřené na celou populaci. V užším pojetí se sociální pedagogika zabývá výchovným působením na rizikové jedince či skupiny (Kraus, 2008, s. 44). Specifikem sociální pedagogiky je tedy skutečnost, že se nezabývá pouze určitými vybranými věkovými skupinami osob, ale působí na celou populaci bez ohledu na věk.

1.2 Představitelé sociální pedagogiky u nás v historickém kontextu

Sociální pedagogika čerpá z poznatků významných historických osobností. Tématy sociální pedagogiky se ve svých dílech, která jsou dodnes aktuální, zabýval už spisovatel, pedagog a filosof Jan Amos Komenský (1592 – 1670). Komenský si uvědomoval důležitost výchovy a vzdělání. Provázanost se sociální pedagogikou je patrná zejména v úsilí o dostupnost vzdělání pro všechny bez rozdílu. Vzdělání a výchova je podle Komenského, prostředkem pro kultivaci člověka. Jeho dílo „*Velká didaktika*“ pojednává o umění učit a jsou v něm vyjádřeny didaktické požadavky. Toto dílo bylo přeloženo do mnoha evropských jazyků. Komenský uplatňuje při vzdělávání princip názornosti, kdy je třeba učit příkladem. Dalším didaktickým požadavkem je princip přiměřenosti, kdy má být výuka vedena s ohledem na věk a individuální zvláštnosti žáka. Důležité je také respektovat přirozený vývoj dítěte a při výuce postupovat systematicky. U žáka je třeba vyvolat zájem o vyučovaný předmět a aktivně ho zapojit do výuky. Jeho dílo „*Všeobecná porada o nápravě věcí lidských*“ je dílem nadčasovým a pojednávajícím o významu výchovy a mravnosti pro zdravé fungování společnosti.

V této kapitole zmíním i českého kněze a myslitele Jana Husa (1370 – 1415). Mistr Jan Hus kladl velký důraz na mravnost a při svých kázáních kritizoval mravní úpadek církve. Byl označen za kacíře a později upálen za to, že odmítl své učení odvolat. Jeho dílo „*Dcerka*“ je pro sociální pedagogiku významné. Kniha je napsána v roce 1412 a každá z deseti kapitol pojednává o pravidlech chování dívek. Hus zde vyzdvihuje hlavně mravní složku výchovy.

Velmi významným představitelem pro sociální pedagogiku je český pedagog a filosof Gustav Adolf Lindner (1828 – 1887). Vycházel z učení Johanna Friedricha Herbarta i Jana Amose Komenského. Byl u zrodu učitelského ústavu v Kutné Hoře a později působil jako profesor na Karlově univerzitě v Praze. Lindner si uvědomoval význam mravní výchovy a prostředí, které člověka obklopuje. Laca o Lindnerovi píše: „*Řešení sociálních problémů viděl ve vzdělání lidu, v mravní výchově, v kladném vztahu k práci a v podpoře slabých. Uvědomoval si, že vliv vnějších podmínek může být pozitivní, jako i negativní.*“ (Laca, 2011, s. 13). Lindner v dílech „*Všeobecné vychovatelství*“ a „*Všeobecné vyučovatelsví*“ formuluje pedagogické požadavky na výchovu a vzdělávání. Zejména v díle „*Všeobecné vyučovatelsví*“ se opírá o pedagogické principy jako je například přirozenost, trvalost či názornost, které formuloval již J. A. Komenský. Za základ české sociální pedagogiky je

pokládáno Lindnerovo dílo „*Pedagogika na základě nauky o vývoji přírodním, kulturním a mravním*“, které vychází posmrtně. Na Lindnerův odkaz bohužel dlouho nikdo nenavázal. Ani po roce 1948 se sociální pedagogika ani vědy sociologické nijak výrazně neprosazují.

Problémům společnosti se však věnoval také význačný sociolog, filosof, vysokoškolský pedagog a státník Tomáš Garrigue Masaryk (1850 – 1937). Je autorem řady prací, ve kterých upozorňuje na nutnost vzdělání a výchovy, přičemž za nejpodstatnější považuje mravní výchovu (Procházka, 2012, s. 58).

Vlivem prostředí na výchovu jedince a sociální pedagogice se ve svém díle „*Sociologie dětství*“ zabývá také sociolog a pedagog Arnošt Inocenc Bláha (1879 – 1960).

V poválečném období a v období socialismu se sociální pedagogika příliš nerozvíjela, lze konstatovat, že spíše stagnovala.

Velká změna v jejím rozvoji nastala však až po roce 1989, kdy v souvislosti se společenskými změnami vznikl větší prostor pro sociální pedagogiku. Sociální pedagogika se v této době začíná vyučovat také jako studijní obor na různých vysokých i středních školách s pedagogickým zaměřením. K důležitým osobnostem, které se zasloužily o rozvoj sociální pedagogiky, jako vědní disciplíny, můžeme zařadit prof. Krause, který je autorem řady významných publikací pojednávajících o sociální pedagogice. Mimo jiné je autorem publikace „*Základy sociální pedagogiky*“. Další výraznou osobností je Poláčková, která se spolu s Krausem podílela na vzniku knihy „*Člověk, prostředí, výchova*“. Na Masarykově univerzitě v Brně se sociální pedagogikou jako první zabýval Přadka, který je autorem mnohých studijních materiálů, které se zabývají sociální pedagogikou. Mezi další osobnosti sociální pedagogiky můžeme zařadit Klapilovou, Bakošovou, Haškovce, Procházku, Mühlpachra nebo Lacu.

1.3 Vztah sociální pedagogiky k jiným vědám

Sociální pedagogika se zabývá širokým spektrem problémů. Z tohoto důvodu vychází z poznatků mnoha jiných věd a zároveň se spolu doplňují. Jedná se tedy o obor transdisciplinární. „*Sociální pedagogika je speciální (podle některých autorů aplikovaná) pedagogická disciplína s poněkud zvláštním charakterem a tím je transdisciplinárnost. V širším pojetí se tato disciplína zaměřuje nejen na problémy patologického charakteru marginálních skupin částí populace ohrožených ve svém rozvoji a potencionálně deviantně*

jednajících, ale především na celou populaci ve smyslu utváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti na utváření optimálního způsobu života dané společnosti“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 3).

V následujícím přehledu uvádím vědy, se kterými se sociální pedagogika prolíná a kooperuje.

Sociologie je společenská věda, která zkoumá zákonitosti vývoje a struktury společnosti, přírody a lidského myšlení. Sociální pedagogice poskytuje poznatky o fungování společnosti. Tyto poznatky pak mohou pomoci při formulování cílů výchovy. Nejtěsnější vztah má sociální pedagogika se sociologií výchovy, sociologií rodiny nebo sociologií dětí a mládeže.

Pedagogika, zejména pak obecná pedagogika, je disciplína, ze které se sociální pedagogika vyčlenila. Z pedagogiky čerpá poznatky o zákonitostech výchovného procesu. Sociální pedagogika má blízký vztah například k pedagogice volného času, kde má velký význam při prevenci sociálně patologických jevů. Dále se opírá o poznatky pedagogické diagnostiky, teorie výchovy, andragogiky, ale také speciální pedagogiky a jiných pedagogických disciplín.

Psychologie poskytuje informace o chování a prožívání jedince. Sociální pedagogika má velmi úzký vztah zejména s obecnou psychologií, psychologií osobnosti, vývojovou psychologií a sociální psychologií.

Právní vědy objasňují fungování právního státu. Pro sociální pedagogiku je významné zejména občanské právo, rodinné právo, pracovní právo nebo trestní právo. Tyto znalosti mohou být uplatněny například v poradenských zařízeních typu občanského poradenství.

Filosofie je základní disciplínou, ze které vycházejí i jiné vědy. Odpovídá na otázky vztahu člověka k sobě samému i ke společnosti. Patří sem také filosofie výchovy a etika.

Politologie poskytuje sociální pedagogice informace o politických systémech a jevech, které ovlivňují fungování státu a odrážejí se také ve výchovně-vzdělávacím procesu.

Ekonomie zajišťuje sociální pedagogice poznání o přerozdělování finančních prostředků.

Biologie a medicínské obory jsou obory podstatné pro získání povědomí o podstatě fungování lidského těla. Pro sociální pedagogiku má velký význam zejména psychiatrie nebo neurologie.

Antropologie vypovídá o původu člověka a jeho vývoji. Pro sociální pedagogiku je podstatná sociální a kulturní antropologie. Současný multikulturní vývoj společnosti s sebou přináší potřebu tolerance k jiným kulturám a etnikům.

Etopedie, která je součástí speciální pedagogiky, velmi úzce souvisí se sociální pedagogikou. Zabývá se poruchami chování dětí a mládeže a opírá se o poznatky sociální pedagogiky.

Teologie je přínosná sociální pedagogice z hlediska utváření morální kultury vystupování a tvorby zaměstnaneckých etických kodexů (Kraus, Sýkora, 2009, s. 13).

Zvláštní kapitolou je vztah sociální pedagogiky a sociální práce. Slovník sociální práce definuje sociální pedagogiku jako vědu, která se zabývá „*rozpoznáváním sociálních činitelů ohrožujících vývoj člověka a uplatňováním postupů, jež vyvažují jejich nepříznivé působení*“ (Matoušek, 2003, s. 210). Obě vědy se vyvíjely samostatně, přesto je jejich vztah velmi blízký. Sociální pedagogika se věnuje rovině spíše preventivní a teoretické. Naproti tomu sociální práce poskytuje pomoc v nepříznivých životních či sociálních situacích. Společným jmenovatelem obou disciplín je však snaha o prevenci a pomoc rizikovým skupinám či jedincům.

2 PŘEDPOKLADY PRO PRÁCI SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA

Sociální pedagog je zařazován do kategorie pomáhajících profesí. Profese sociálního pedagoga je různorodá a vzhledem k současnému stavu společnosti velmi potřebná. Problémem je to, že dosud není určena přesná charakteristika jeho kompetencí. Sociální pedagog je vysokoškolsky vzdělaný odborník, jehož role je preventivní, poradenská, výchovná, převýchovná a vzdělávací. Poskytuje pomoc klientům všech věkových kategorií, tedy dětem, dospělým nebo seniorům. Aby sociální pedagog mohl správně vykonávat svou funkci, která je zároveň i posláním, musí splňovat určité kvalifikační i osobnostní předpoklady neboli kompetence.

2.1 Kvalifikační předpoklady pro práci sociálního pedagoga

Kraus dělí kompetence sociálního pedagoga na informativní a formativní. Informativními kompetencemi rozumíme vědomosti širšího společensko-vědního základu, ale i odborné pedagogické poznatky. Formativní kompetence jsou dovednosti a osobní vlastnosti. V oblasti všeobecného přehledu získává sociální pedagog vědomosti v oboru obecné psychologie, obecné pedagogiky či sociologie. Důležité je taktéž vzdělání všeobecného právního přehledu a v oblasti medicínských věd, zejména pak biologie člověka. Z odborných vědomostí je to samotná sociální pedagogika, andragogika, speciální pedagogika, pedagogika volného času, metodologie, personální management, sociální práce atd. Pro sociálního pedagoga jsou neméně důležité jeho dovednosti v praktickém využití pedagogicko-psychologické diagnostiky, metod sociálně výchovné práce, sociální komunikace a sociálně pedagogické prevence a terapie (Kraus a kol., 2001, s. 34 - 36).

Vzhledem k široké paletě možností uplatnění sociálního pedagoga, uvádí Kraus následující varianty jeho působení:

- *„vlastní výchovná činnost (spojená s ovlivňováním volného času),*
- *sociálně výchovná práce v nejrůznějších výchovných zařízeních včetně škol,*
- *činnost reedukační a resocializační (včetně penitenciární a postpenitenciární péče),*
- *činnosti poradenské, depistážní*
- *organizování různých akcí (táborů, kurzů, apod.),*
- *tvorba programů a projektů,*
- *vzdělávání (výchovných, sociálních pracovníků), osvěta (rodičovské veřejnosti),*

- *vědeckovýzkumná činnost (v rámci resortních institucí, vysokých škol, občanských sdružení apod.)*” (Kraus, 2008, s. 51).

Bakošová dělí kompetence sociálního pedagoga na všeobecné a specifické. Všeobecné kompetence spočívají zejména v pomoci dětem, mládeži i dospělým za využití výchovy, vzdělávání a prevence. V rámci specifických kompetencí se zabývá kompetencemi vychovatelskými, poradenskými, preventivními, manažerskými a kompetencemi převýchovy. Sociální pedagog by měl především znát problematiku výchovného procesu tak, aby byl schopen tyto znalosti využít v praxi. Důležitá je také jeho podpora a pomoc ostatním při jejich sebevýchově. Sociální pedagog by měl jít sám příkladem. S problematikou výchovy koresponduje také problematika převýchovy. Sociální pedagog by vzhledem ke svému vzdělání měl být schopen poznat odklon od normy v chování jedince a za pomoci podpory zahájit kroky k nápravě stavu. Kompetence poradenské může sociální pedagog uplatnit v různých poradenských zařízeních, a to jak v nestátních neziskových organizacích, tak např. ve školství. Tato kompetence spočívá ve správném vedení poradenského rozhovoru, při kterém si poradce i klient ujasní, v jaké situaci se klient nachází a čeho by chtěl dosáhnout. Klient by měl být seznámen s možnostmi řešení svého problému i s případnými důsledky těchto řešení. Důležité však je to, že klient je veden k samostatnému jednání a převzetí odpovědnosti. Velmi významným prvkem je zde empatie. Preventivní kompetence zahrnuje zejména oblast primární a sekundární prevence. V rámci primární prevence se sociální pedagog věnuje volnočasovým aktivitám směřujícím k rozvoji jedince. Uplatnění nalézá taktéž při tvorbě školních preventivních programů a rovněž při jejich realizaci. Cílem primární prevence je předcházet možnému vzniku problémů. U sekundární prevence se zabývá obnovením správného společenského chování jedinců či skupin, u nichž se projevilo rizikové chování. Manažerské kompetence sociálního pedagoga jsou důležité z hlediska potřeby koordinace pomoci. Sociální pedagog využívá spolupráce s jinými odborníky, kteří napomáhají při poskytování pomoci klientům (Bakošová, 2008, s. 193 - 196).

2.2 Osobnostní předpoklady pro práci sociálního pedagoga

Sociální pedagog, který má být při své práci úspěšný a respektovaný, musí kromě odborných znalostí a dovedností mít také určité osobnostní kompetence. Sociální pedagog by měl mít přirozenou autoritu, kterou bude působit na své klienty. Vašutová specifikovala

osobnostní kompetence pedagogických a sociálních pracovníků, které mohou být využity též u sociálních pedagogů:

- „*psychická odolnost a fyzická zdatnost*
- *empatie, tolerance,*
- *osobní postoje a hodnotová orientace,*
- *osobní dovednosti (řešení problémů, kooperace, kritické myšlení),*
- *osobní vlastnosti (zodpovědnost, důslednost, přesnost aj.)“* (Vašutová, 2002, s. 30).

K dalším osobnostním předpokladům sociálního pedagoga můžeme zařadit umění naslouchat, nestrannost, citlivost, pečlivost, úcta k druhým i k sobě samému a ochota pomáhat.

Tyto osobnostní kompetence sociální pedagog získává průběžně během svého života, v rámci studia i svého profesního působení.

Jak tedy z výše uvedeného vyplývá, sociální pedagog je odborník, jehož kompetence mu umožňují působení v širokém spektru oborů. Pro příklad uvádím některé možnosti jeho uplatnění podle Krause. V rámci oblasti školství se sociální pedagog může uplatnit ve školních družinách či klubech, v dětských domovech a domovech mládeže. Podílí se na tvorbě a realizaci minimálních preventivních programů jako metodik prevence a dále ve výchovném poradenství. V rezortu spravedlnosti může působit jako vychovatel v nápravných zařízeních či věznicích. Obor práce a sociálních věcí nabízí uplatnění jako sociální asistent nebo sociální kurátor a dále v ústavech sociální péče. Využití může nalézt také v rezortu vnitra, kde jeho působištěm mohou být například utečenecké tábory. Významnou oblastí, ve které může uplatnit sociální pedagog své znalosti a schopnosti, jsou také nestátní neziskové organizace (Kraus, Poláčková, 2001, s. 23).

2.3 Možnosti studia sociální pedagogiky

Na změny a potřeby společnosti velice rychle zareagovaly zejména vysoké školy nabídkou možnosti studia oboru Sociální pedagogika. Tento obor lze studovat na několika univerzitách a studenti si mohou vybrat také různá zaměření tohoto oboru. Je třeba říci, že toto studium nenabízejí výhradně jenom pedagogické fakulty, ale i fakulty filozofické či teologické. V následujícím přehledu uvádím vybrané univerzity, kde lze obor Sociální pedagogika studovat. Součástí přílohy bakalářské práce je podrobnější popis jejich studijních programů.

Univerzita Karlova v Praze

Masarykova univerzita v Brně

Univerzita Hradec Králové

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Ostravská univerzita v Ostravě

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Univerzita Palackého v Olomouci

Obecným předpokladem uchazeče o studium sociální pedagogiky je všeobecný společenskovědní přehled, ale také zájem o práci s lidmi. Absolventi poté získávají teoretické i praktické znalosti a dovednosti, které mohou využít při práci s ohroženými, rizikovými či jinak sociálně znevýhodněnými jedinci či skupinami obyvatel. V průběhu studia studenti získávají vědomosti z obecné pedagogiky, speciální pedagogiky, sociální pedagogiky, teorie výchovy, psychiatrie, psychologie, filozofie, sociologie, ale také z právních disciplín. Další vyučované předměty se mohou lišit v souvislosti se zaměřením studia. Studium je zaměřeno také na zvládnutí komunikačních dovedností a zvládnutí aplikace získaných dovedností v praxi. Po absolvování bakalářského stupně studia je zpravidla možné kontinuálně pokračovat v navazujícím magisterském studiu. Absolventi poté nacházejí uplatnění v široké škále oblastí. Jsou to vhodní kandidáti na pozice vychovatelů, sociálních pracovníků, sociálních kurátorů, výchovných poradců, metodiků prevence nebo pedagogů volného času. Své uplatnění nalézají například v orgánech státní správy, ve školských zařízeních, v nestátních neziskových organizacích, v domovech důchodců, v dětských domovech, v azylových domech, v domech dětí a mládeže, v nízkoprahových zařízeních nebo v nápravných zařízeních. Skutečnost, že je možné tento obor studovat také v kombinované formě, považuji za velmi vhodnou. Trendem současné doby jsou stále vyšší nároky na vzdělání. Proto jsou mnozí lidé nuceni doplnit si vysokoškolské vzdělání z důvodu výkonu svého povolání. Jako příklad lze uvést sociální pracovníky, kterým byla uložena tato povinnost na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Studium sociální pedagogiky je proto příhodné pro doplnění požadovaného vzdělání. Kombinovaná forma vzdělávání je tedy velmi vhodná pro osoby, které současně pracují.

Studium sociální pedagogiky je možné také v rámci vyšších odborných škol v Praze a v Kroměříži. Všechny tyto školy nabízejí studium oboru Sociální pedagogika v denní formě s délkou studia tři roky. Absolvent získává titul diplomovaný specialista (DiS.) v oboru Sociální pedagogika.

Můžeme tedy konstatovat, že u nás existuje dostatek vzdělávacích institucí, které připravují odborníky, kteří jsou uplatnitelní v rozmanitých oborech, zejména v pomáhajících profesích.

3 VYMEZENÍ ODBORNÍKŮ PŮSOBÍCÍCH NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Tématem této kapitoly je konkrétní vymezení pracovníků, kteří vykonávají přímou pedagogickou činnost ve školských zařízeních a popis jejich činností. Ustanovení § 2, zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů říká:

- 1) *„Pedagogickým pracovníkem je ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálněpedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen „přímá pedagogická činnost“); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb.*
- 2) *Přímou pedagogickou činnost vykonává*
 - a) *učitel,*
 - b) *pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,*
 - c) *vychovatel,*
 - d) *speciální pedagog,*
 - e) *psycholog,*
 - f) *pedagog volného času,*
 - g) *asistent pedagoga,*
 - h) *trenér,*
 - i) *metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně,*
 - j) *vedoucí pedagogický pracovník“ (zákon č. 563/2004 Sb.).*

Z výše uvedeného výčtu tedy vyplývá, že funkce sociálního pedagoga není v tomto zákoně přímo uvedena. Sociálního pedagoga můžeme také najít v roli sociálního pracovníka v zařízení sociálních služeb či nestátních neziskových organizací poskytujících sociální poradenství a služby sociální péče nebo prevence. Jeho funkce je zde však řízena podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

V následující části bakalářské práce se budu zabývat popisem pracovní náplně pedagogických pracovníků, se kterými se nejčastěji můžeme v rámci školních

poradenských pracovišť setkat. Vzhledem k současnému vývoji společnosti, který je spojen s vyšším výskytem nejrůznějších sociálně patologických jevů, je význam školních poradenských pracovišť značný. Tato pracoviště se však nezaměřují pouze na prevenci a řešení sociálně patologických jevů, ale také na poradenství pro žáky se zdravotním postižením a speciálními vzdělávacími potřebami. Školní poradenská pracoviště mají „*přispívat k optimalizaci jednotlivých fází i celého procesu výchovy a vzdělávání ve škole i v rodině*“ (Novosad, 2009, s. 195). Na každé škole proto působí výchovný poradce a metodik prevence. Na dalším uvážení vedení školy je, zda bude součástí školního poradenského pracoviště též školní psycholog a školní speciální pedagog. O poskytování poradenství ve škole hovoří ustanovení § 7, vyhlášky MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, takto:

- 1) *„Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem.*
 - 2) *Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené na:*
 - a) *prevenci školní neúspěšnosti,*
 - b) *primární prevenci sociálně patologických jevů,*
 - c) *kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění,*
 - d) *odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním,*
 - e) *péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,*
 - f) *průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s neprospěchem a vytváření předpokladů pro jeho snižování*
- a

- g) *metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy*“ (vyhláška č. 72/2005 Sb.).

3.1 Výchovní poradce

Výchovní poradci pracují na všech základních i středních školách. Jejich základní kompetencí je poskytování poradenství ve věcech volby povolání, poskytují tzv. kariérové poradenství. V těchto záležitostech pracuje výchovní poradce se žáky, ale i s jejich zákonnými zástupci. Výchovní poradce zprostředkovává žákům návštěvy v informačních poradenských střediscích úřadů práce. Jeho významnou úlohou je taktéž vyhledávání žáků, kteří potřebují zvláštní pozornost, a v této souvislosti zajišťuje pomoc dalších odborníků. Funkci výchovního poradce vykonává nejčastěji některý z učitelů. „*Hlavní úlohou výchovního poradce je zajišťovat kontakt se žáky na individuální i kolektivní rovině a také sledovat, jakým způsobem se žáci ve škole projevují a chovají*“ (Auger, Boucharlat, 2005, s. 103). Každá škola, kterou jsem v rámci výzkumu oslovila, má svého výchovního poradce, který je zároveň pedagogem v dané škole. Za výhodu považuji skutečnost, že se jedná o pedagogického pracovníka, který je ve škole přítomen a z tohoto důvodu zná dobře prostředí školy a její problémy. Činnost výchovního poradce se na školách zaměřuje především na kariérové poradenství a řešení případných problémů se žáky. Velký význam má však zejména jeho osobnost. Mělo by se jednat o člověka vybaveného dobrými komunikačními dovednostmi tak, aby dokázal jednat se žáky, pedagogy, ale i organizacemi mimo školu. Měl by umět naslouchat a získat si jejich důvěru, ale zároveň být autoritou. Výchovní poradce by měl být samozřejmě vybaven potřebnými odbornými poznatky a stále se ve svém oboru vzdělávat tak, aby byl schopen aplikovat své diagnostické a poradenské kompetence také v praxi. Ředitel školy by měl při výběru výchovního poradce dbát na to, aby se jednalo o osobnost, která bude mít výše zmíněné předpoklady pro výkon této funkce. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že funkce výchovního poradce je vnímána pouze jako funkce formální, kde příliš nezáleží na jeho osobnosti. Velmi často se jedná o vytíženého pedagoga, který zajišťuje pouze nezbytné úkoly v rámci výchovního poradenství a nezbývá mu čas pro důslednější řešení potíží žáků. A právě důslednost a systematické řešení je základním předpokladem pro úspěšné řešení problémů. Žádná z vybraných škol neměla ve svém týmu školního psychologa. Proto lze předpokládat, že se na výchovního poradce mohou obracet žáci i se svými osobními problémy. Otázkou

zůstává, zda výchovný poradce je schopen tyto problémy řešit. Vždy záleží na osobnosti ředitele, jakými odborníky se obklopí a jakým způsobem se bude škola stavět ke zvládnutí potíží, které se v ní vyskytují. Jedině tam, kde pracují motivovaní a kvalifikovaní odborníci, může být vytvářeno podnětné prostředí pro výchovu a vzdělávání žáků a řešení jejich problémů.

3.2 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence se zabývá zejména prevencí sociálně patologických jevů. Jedná se například o záškoláctví, šikanu, zneužívání návykových látek, týrání a zneužívání, vandalismus a další nežádoucí jevy. Školní metodik prevence plní funkci koordinační, poradenskou a informační a utváří tzv. minimální preventivní programy. Spolupracuje s pedagogickými pracovníky na vyhledávání negativních projevů chování. Koordinační funkce metodika prevence spočívá zejména v koordinaci vzdělávacích aktivit pedagogických pracovníků z hlediska prevence sociálně patologických jevů. Dále se jedná o koordinaci ve věcech spolupráce školy a pracovišti, která se zabývá prevencí sociálně patologických jevů. Za pomoci třídních učitelů provádí depistáž žáků s rizikovými projevy chování a následně těmto žákům poskytuje poradenské služby. Školní metodik prevence vede také písemné záznamy o své činnosti a opatřeních, která provedl. Dále vytváří databázi spolupracovníků v oblasti sociálně patologických jevů. Jedná se například o Policii ČR, nestátní neziskové organizace zabývající se prevencí, orgány státní správy atd. Funkci školního metodika prevence vykonává učitel, který v dané škole působí, a má znalosti v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů. V rámci svého výzkumného šetření jsem došla k závěru, že také funkce školního metodika prevence je svým způsobem zanedbávána. Stejně jako u výchovného poradce se mnohdy jedná pouze o jakousi formální funkci, která je pro školu nutnost. Jeho role je opět zajišťována některým z učitelů, kteří na škole působí. V tomto případě opět lze konstatovat, že výhodou může být dobrá znalost školního prostředí a problémů, se kterými se škola potýká. Nevýhodou však spatřuji v tom, že se opět jedná o pedagoga, který ve škole především učí. Z důvodu tohoto pracovního vytížení mnohdy nemá dostatečný prostor na to, aby mohl využít všech svých možností a kompetencí plynoucích z role metodika prevence. Některé z oslovených škol využívají výchovného poradce rovněž jako školního metodika prevence. Jedna ze škol, se kterou jsem spolupracovala, uvedla, že si programy pro prevenci sociálně patologických jevů zajišťuje pomocí externí organizace, která do školy pravidelně dojíždí. Z rozhovorů,

kteřé jsem ve školách absolvovala, jsem získala dojem, že ani školní metodik prevence není funkce, která by byla nějak výrazně využívána. Spíše je brána jako něco, co musí být. Opět záleží na osobnosti metodika prevence, jak se své role zhostí a jaké aktivity bude schopen provozovat. Na některých oslovených školách metodik prevence spolupracuje s výchovným poradcem a zajišťuje nejrůznější přednášky. Na jiných školách se jeho činnost omezuje na vyhotovení minimálních preventivních programů a vykonání nezbytných úkonů.

3.3 Školní psycholog

Školní psycholog poskytuje své služby žákům, rodičům i pedagogickým pracovníkům. Jedná se o funkci, která nemusí být povinně zastoupena na všech školách. Provádí depistáž žáků s výchovnými a výukovými problémy, vyhledává nadané žáky a zabývá se sociálním klimatem školy. Podílí se na vytváření individuálních vzdělávacích plánů. V rámci své poradenské a informační funkce se zaměřuje na individuální a skupinové poradenství ve věcech školní neúspěšnosti a poskytuje také krizovou intervenci. Pedagogům poskytuje pomoc při řešení vztahů v třídním kolektivu nebo při prevenci sociálně patologických jevů u žáků. Jeho metodická a vzdělávací činnost spočívá v metodickém vedení pedagogů a koordinaci poradenských služeb uvnitř školy, ale také mimo školu. Funkce školního psychologa je velmi důležitá a přínosná, přesto na mnoha školách psycholog nepůsobí. Žádná ze škol, která se účastnila mého výzkumného šetření, nemá svého školního psychologa. Značná část problémů, které dnešní děti a mládež trápí, má svůj původ v rodině. Vývoj naší společnosti s sebou přináší změny i do rodinného prostředí. Zvyšuje se počet neúplných rodin, kdy dítě postrádá blízkost obou rodičů. Rodiče nemají na své děti čas, protože jsou často v zaměstnání vystavováni velkému tlaku ze strany zaměstnavatelů. Domů přichází unavení a vyčerpaní a na děti už nezbyvá čas ani energie. Děti se často potulují bez zájmu po ulicích a navazují vztahy s rizikovými jedinci či skupinami. Z rodin se vytrácí komunikace a společné trávení volného času. Toto je nahrazováno nadměrným sledováním televize nebo hraním počítačových her. Rodiče si s dětmi přestávají povídat o běžných věcech, o tom co jejich dítě celý den dělalo, co bylo ve škole, co se mu povedlo nebo co ho trápí. Proto často ani neodhalí varovné signály, že se s jejich dítětem něco děje, že něco není v pořádku. Existuje mnoho situací, kdy si rodiče mohou najít prostor na to, aby si s dětmi pohovořili, například cestou do školy nebo u společného oběda. Úloha školního psychologa je velmi přínosná pro děti, které si

potřebují třeba jenom popovídat nebo mají nějaký problém a neví, kam se s ním mají obrátit. Potíž je však v tom, že mnohé školy nepovažují za důležité školního psychologa mít nebo si svého psychologa nemohou dovolit. Důvodem jsou napjaté finanční rozpočty škol, které nedovolují zaměstnání dalších kvalifikovaných odborníků a také přesvědčení některých ředitelů škol o tom, že jejich škola psychologa nepotřebuje. Podle mého názoru by školní psycholog využití našel už jen z toho důvodu, že se nejedná o pedagoga, který ve škole učí, a děti by se mu mohly lépe svěřit. Výchovný poradce a metodik prevence jsou zároveň pedagogové, kteří na školách učí a žáci se pak mohou zdráhat svěřit se jim se svými problémy.

3.4 Speciální pedagog

Podle zákona o pedagogických pracovnících se jedná o pedagogického pracovníka. Tato funkce však nemusí být povinně zastoupena na všech školách. Jeho činnost se ve školských zařízeních zaměřuje na děti a mládež se speciálními vzdělávacími potřebami, se zdravotním postižením a sociálním znevýhodněním. Ke hlavním činnostem speciálního pedagoga lze zařadit depistáž, kdy vyhledává žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a provádí diagnostiku jejich potřeb. Vítková spatřuje hlavní úkol speciálního pedagoga v „*zařazení dětí se specifickými vzdělávacími potřebami do škol běžného typu a poskytnout tak těmto dětem pocit rovnoprávnosti*“ (Vítková a kol., 1998, s. 9). Jeho činnost je také koordináční a metodická. Podílí se na vytváření vzdělávacích plánů a spolupracuje s dalšími poradenskými zařízeními a odborníky. Provádí metodické vedení pedagogů a o své činnosti vede písemné záznamy. V rámci prováděného výzkumu měla školního speciálního pedagoga - etopeda ve svém týmu pouze jedna škola. Jeho činnost byla velmi příznivě hodnocena. Školní speciální pedagog na základní škole, kterou navštěvují děti zdravé, ale i děti se zdravotním postižením a se specifickými poruchami chování a poruchami učení, s těmito dětmi intenzivně pracuje. Pracuje s jednotlivci i s kolektivy tříd. Důležitý je aktivní přístup k práci a celkové osobnostní ladění. Speciální pedagog také aktivně vyhledává žáky s problémy. Žáci i jejich rodiče by měli být informováni o práci školního speciálního pedagoga tak, aby mohli jeho služeb využívat. Funkce speciálního pedagoga by měla být, pokud je to možné, zastávána jednou osobou tak, aby nedocházelo k častému střídání pracovníků na této pozici. Právě tento fakt zmiňuje také ředitelka školy, kde jsem prováděla výzkum. Velmi důležité je rovněž navázání důvěrného vztahu mezi žáky a speciálním pedagogem, který může napomoci při odkrývání začínajících projevů

šikany a jejího včasného řešení. Ředitel školy, který speciálního pedagoga přijímá, by měl klást důraz na jeho osobnostní vlastnosti. Mělo by se jednat o člověka empatického, kultivovaného a komunikativního. Měl by být člověkem nadšeným pro práci s dětmi. Pokud se jedná o člověka povrchního, který se nedokáže vcítit do toho, co dítě prožívá, pak to dítě určitě vycítí a spolupráce nemůže být nijak přínosná. Možnosti působení školního speciálního pedagoga ve školách však vycházejí z aktuálních potřeb školy, přístupu vedení školy, ale také z jejích finančních možností.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE A METODY VÝZKUMU

Cílem praktické části je zjistit, jaké jsou názory ředitelů škol a organizací poskytujících služby sociálního poradenství v okrese Žďár nad Sázavou, na možnosti uplatnění sociálního pedagoga v jejich zařízeních a s jakými problémy se při své práci nejčastěji setkávají. Hlavním cílem výzkumu je odpovědět na otázku: „Jaké jsou možnosti uplatnění sociálního pedagoga ve školském systému, ale i v nestátních neziskových organizacích poskytujících sociální poradenství.“ Pro výzkumnou část jsem zvolila kvalitativní výzkum. Disman uvádí, že: „*kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím*“ (Disman, 2000, s. 285). Současně jsem využila metodu individuálního polostrukturovaného rozhovoru. Dotazovaným byly kladeny předem připravené otevřené otázky, na které odpovídali dle svého uvážení a mohli tak volně vyjádřit svůj názor. Informace získané při rozhovorech jsem vyhodnotila a následně provedla jejich analýzu. Podle Vízdala patří rozhovor k nejčastějším metodám používaným ke zjišťování informací, názorů, potřeb či osobních zkušeností. Je však třeba brát v úvahu, že rozhovor má subjektivní povahu. Existují různé formy rozhovorů. Jde např. o rozhovor úmyslný, neúmyslný, plánovaný, neplánovaný, strukturovaný, nestrukturovaný, standardizovaný a nestandardizovaný. Hovoříme-li s jednou osobou, pak se jedná o individuální rozhovor, vedeme-li ho s více osobami, pak hovoříme o skupinovém rozhovoru. Dále lze rozhovory dělit na řízené a volné. Podstatou volného rozhovoru je kladení otázek na dané téma a následné volné odpovědi respondentů. Na výsledek volného rozhovoru má vliv více faktorů. Jde například o psychický stav zúčastněných osob, sympatie či vzájemná důvěra. Dotazovaný by měl být seznámen s účelem rozhovoru. V úvodu rozhovoru je vhodné položit několik úvodních otázek, které pozitivně ovlivní atmosféru. Dále jsou pokládány otázky vztahující se k danému tématu. Je vhodné postupovat od jednodušších a obecnějších otázek ke složitějším otázkám (Vízdal, 2010, s. 22).

4.1 Výběr respondentů

Tato práce je zaměřena především na zjištění možnosti uplatnění sociálního pedagoga ve školském systému. Pro výběr respondentů jsem zvolila účelový výběr, kdy jsem osobně, telefonicky a také pomocí e-mailu oslovila ředitele základních a středních škol v okrese Žďár nad Sázavou. Součástí výzkumu je také zjištění využitelnosti sociálního pedagoga v oblasti sociálního poradenství či v nestátních neziskových organizacích. Kontaktovala

jsem proto také vedoucí a ředitele nestátních neziskových organizací, které se zabývají sociálním poradenstvím. Při této příležitosti jsem vysvětlila účel mého výzkumného šetření a zároveň ujistila všechny oslovené ředitele, že bude zajištěna jejich anonymita a bude se jednat o zcela anonymní výstup z rozhovorů, který bude použit výlučně pro potřeby mé bakalářské práce. Pro realizaci rozhovorů jsem zvolila ředitele právě proto, že podle mého názoru mají celkový přehled o potřebách a problémech ve své organizaci.

4.2 Vlastní výzkum

Oslovila jsem celkem 20 ředitelů základních a středních škol. Z toho 6 ředitelů bylo ochotno se rozhovorů zúčastnit. Musím konstatovat, že většina oslovených neměla zájem se touto problematikou zabývat a podílet se tak na tomto výzkumu. Samozřejmě chápu, že role ředitele školy s sebou přináší velké množství administrativní zátěže. Také je pravdou, že jsou často žádáni studenty různých škol o účast na nejrůznějších výzkumech. Přesto však jde o představitele výchovných a vzdělávacích institucí, kde jsem očekávala poněkud větší zájem o tuto problematiku. Ochotnější přístup jsem však zaznamenala u poskytovatelů sociálních služeb. V této oblasti jsem oslovila 3 ředitele. Všichni byli ochotni poskytnout mi rozhovor. Výzkumné šetření jsem prováděla od prosince 2013 do února 2014. Jako metodu pro zjištění potřebných informací jsem využila individuální polostrukturované rozhovory s otevřenými otázkami. Během rozhovorů byly některé otázky dovysvětleny, případně nebyly položeny. Na úvod našich rozhovorů byli všichni dotazovaní znovu seznámeni s účelem výzkumu a také jim byl vysvětlen pojem sociální pedagogika a sociální pedagog, protože někteří dotazovaní neměli o tomto oboru prakticky žádné informace. U rozhovorů prováděných ve školách se první polovina otázek týkala především problematiky výskytu a řešení sociálně patologických jevů a personálního zajištění školních poradenských pracovišť. Druhá polovina otázek se zaměřovala na možné uplatnění sociálního pedagoga ve škole. Rozhovory realizované v zařízení sociálních služeb byly v první polovině zaměřeny na zjištění činnosti, cílových skupin a personálního obsazení těchto institucí. Rovněž jsem se dotazovala na výskyt sociálně patologických jevů. Druhá polovina otázek se, stejně jako u škol, věnovala uplatnění sociálního pedagoga v těchto zařízeních. V případech, kdy jsem si rozhovor nahrávala na záznamové zařízení, před jeho použitím jsem si vždy vyžádala souhlas s nahráváním. V průběhu rozhovorů jsem si rovněž činila písemné poznámky. Nahrané rozhovory jsem poté doslovně přepsala do písemné podoby. Následně jsem rozhovory vyhodnotila a provedla jejich shrnutí.

Délka našich rozhovorů se pohybovala okolo třiceti minut. Rozhovory byly realizovány v příjemné atmosféře. Plné znění vybraných rozhovorů je součástí přílohy bakalářské práce.

4.3 Vyhodnocení a interpretace výsledků výzkumu

Výzkumné šetření bylo provedeno ve školských zařízeních v okrese Žďár nad Sázavou.

1. Které pracovní pozice v rámci školních poradenských pracovišť ve vaší škole existují? Všichni dotazovaní se shodují v tom, že v rámci školních poradenských pracovišť je zastoupena funkce výchovného poradce. Jeho činnost je ve školách zaměřena zejména na poskytování poradenství pro volbu povolání či budoucího studia. Z některých rozhovorů je patrné, že funkci metodika prevence vykonává výchovný poradce. Z některých rozhovorů také vyplývá, že funkce výchovného poradce a metodika prevence je pouze formální a neplní svůj účel. V určitých případech je prevence sociálně patologických jevů zajišťována externími organizacemi. Od těchto organizací si škola zajišťuje programy zaměřené na prevenci sociálně patologických jevů. V rámci školních poradenských pracovišť byl v průběhu výzkumného šetření pouze jednou uveden také školní speciální pedagog - etoped, jehož činnost byla vedením školy velmi kladně hodnocena.

2. Jaká je délka praxe těchto pracovníků?

Délka praxe pracovníků školních poradenských pracovišť je odlišná. Většinou se však jedná o pracovníky s dlouholetou praxí, kdy tyto funkce zastává dlouhodobě jeden stejný zaměstnanec. Vedení škol se shoduje v tom, že není vhodné, aby tyto funkce zastával například každý rok někdo jiný. Toto je možné demonstrovat následujícím výrokem: *„Velmi důležité je, aby tyto funkce zastával stejný člověk, protože pokud bychom tady měli vždycky na rok někoho, tak ten člověk by pořád začínal od začátku, takže to je hrozně důležité.“* Jedna z dotazovaných se také domnívá, že sociální pedagog má být stálou součástí školního poradenského pracoviště. To znamená, že by se neměl po určitých časových intervalech měnit. Toto je důležité z hlediska navázání důvěry s ostatními kolegy a se žáky a studenty. Dalším faktem je to, že nabývá průběžně nové zkušenosti a jeho dovednosti se praxí stále zdokonalují. Dlouhodobou a systematickou prací se školou získává potřebné znalosti o klimatu a problémech školy. Zároveň získává potřebnou důvěru, která vede ke snadnějšímu odhalení případných potíží a jejich efektivnější nápravě.

3. S jakými sociálně patologickými jevy se u žáků setkáváte?

Z rozhovorů vyplývá, že každá škola se více či méně potýká s určitými sociálně patologickými jevy. Počínaje záškoláctvím a neomluvenými absencemi, zneužíváním návykových látek, přes neplnění školních povinností, vulgární vyjadřování, až po krádeže a také šikanu. Lze konstatovat, že tyto sociálně patologické jevy se vyskytují prakticky u všech dotazovaných.

4. Kdo tyto sociálně patologické jevy nyní u vás řeší?

Z rozhovorů je patrné, že prakticky všechny školy používají tzv. hierarchický systém řešení problémů se žáky. Nejprve se zpravidla řeší potíže se žákem domluvou prostřednictvím třídního učitele. Pokud je takové řešení neúčinné, pak jsou kontaktováni rodiče. Zde je spatřován problém v komunikaci s rodiči, kdy rodiče často nechtějí problém řešit, nemají zájem o dění ve škole. Například neomluvená absence je dodatečně rodiči omluvena. Setkala jsem se také s názorem, že jednání s rodiči někdy připomíná spíše „vydírání“. V těchto situacích je ze strany vedení školy zvažováno, zda tento problém řešit a nezpůsobovat si tak další náročné situace. V případě potřeby je věc konzultována s výchovným poradcem či speciálním pedagogem. V nejzávažnějších případech je problém řešen také s vedením školy, případně před výchovnou komisí. Dotazovaní také uvádějí, že se snaží spolupracovat rovněž s externími organizacemi. Obracejí se na OSPOD nebo organizace, které se zabývají prevencí sociálně patologických jevů. Jeden dotazovaný uvádí, že spolupracuje také se sociální pracovníci z Charity, která dohlíží na problémové rodiny. Z rozhovorů také vyplývá, že učitelé ztrácejí autoritu. Dotazovaní se shodují v tom, že je často velmi problematická komunikace s rodiči a chtěli by tento jev zlepšit. Pouze jedna ředitelka školy uvedla, že u nich velmi dobře funguje komunikace mezi školou a zákonnými zástupci žáků. Oslovení ředitelé někdy spatřují problém také v jednání se sociálními odbory.

5. Jak tyto problémy řešíte?

Opět všichni dotazovaní uvádějí, že problémy se žáky řeší pomocí tzv. hierarchického systému. Velmi důležité je včasné zachycení vznikajících potíží. Je zřejmé, že u některých jevů, jako je např. zneužívání návykových látek nebo krádeže, se nedaří tento skutek prokázat. Chybí zde důslednost a využití všech možností a kompetencí pro odhalení těchto negativních jevů. Pro příklad uvádím vyjádření jedné ředitelky základní školy, ze kterého

je patrné, že při řešení sociálně patologických jevů chyběla důslednost: „*Měli jsme i tady případy podezření na zneužívání marihuany, ale tato podezření nebyla potvrzena. Protože jsme možná ani tak jakoby nevyužili všech možností k tomu, aby potvrzena byla.*“ Jako velmi důležitá se opět jeví komunikace školy s rodinou, která však je obtížná. Tento problém vyjádřila také ředitelka další základní školy takto: „*U těch krádeží to řešení nebylo vůbec jednoduché. Jednak to prokázat a také ta práce s těma rodičema, kteří tu akci odmítali, byla nepřítznivá. Řekla bych, že to neskončilo zcela podle našich představ.*“

6. Které sociálně patologické jevy se u vás vyskytují nejčastěji?

Nejčastěji řešeným sociálně patologickým jevem je záškoláctví. Následuje zneužívání návykových látek, neplnění školních povinností, vulgární vyjadřování, ale také šikana. Sociální pedagog by se mohl zaměřit na prevenci a řešení těchto nejčastějších projevů sociálně patologických jevů. Při řešení těchto negativních jevů je třeba, aby sociální pedagog navazoval intenzivní spolupráci mezi školou, rodiči a dalšími zainteresovanými institucemi.

7. Setkali jste se již někdy s profesí sociálního pedagoga?

Žádný dotazovaný se s profesí sociálního pedagoga ještě přímo nesetkal, někteří však o tomto oboru již slyšeli. Někteří ředitelé uvedli, že si informace o tomto oboru zjišťovali na internetu. V tomto případě lze konstatovat, že tento obor je pro většinu oslovených stále málo známý. Nemají o něm dostatek informací, považují jej za nový obor a mnozí také nevědí, čím se tento obor zabývá.

8. Uvítali byste ve své škole profesi sociálního pedagoga?

Některé školy by pozici sociálního pedagoga uvítaly. Jsou zde však rozdíly v chápání jeho role. Každá škola by jej využila jinak a pro svou aktuální potřebu. To znamená, že jeho využití by bylo odlišné. Jedna škola uvedla, že by sociální pedagog byl pro ni zbytečný jenom proto, že nemají představu o náplni jeho práce. Další škola se domnívá, že by pro ni byl využitelný pouze jako asistent pedagoga. Zde však ředitelka této školy upozorňuje na skutečnost, že sociální pedagog pro tuto funkci nesplňuje potřebné vzdělání. Z tohoto důvodu by si ho musel doplnit. Setkala jsem se také s názorem, že by pro školu byl využitelný pouze v případě, že by měl určitou aprobaci, na jejímž základě by mohl vyučovat a jako sociální pedagog by působil pouze okrajově.

9. Pokud ano, z jakého důvodu jej nemáte?

Školy, které by o sociálního pedagoga měly zájem, spatřují problém hlavně ve svých finančních prostředcích. Tyto školy by rády využily, jako možnost jeho financování, dotace. Finanční možnosti škol jsou v současné době značně omezené a nemohou si dovolit sociálního pedagoga zaměstnat. Zaregistrovala jsem také názor, že škola by sociálního pedagoga mohla využít, ale jak již bylo uvedeno, pouze jako asistenta pedagoga. Zde je tedy překážka na straně legislativy.

10. Upřednostnili byste sociálního pedagoga jako interního nebo externího zaměstnance?

Vzhledem k nedostatku finančních prostředků školy uvádějí, že pokud by chtěly využít služeb sociálního pedagoga, pak by to byl externí spolupracovník. Případně by mohl být zaměstnán na částečný pracovní úvazek nebo na dohodu o provedení práce. Byl by kontaktován v případě potřeby nebo by do školy docházel v určité dny. Přesto si ředitelé těchto škol uvědomují, že by bylo vhodnější, kdyby byl přítomen ve škole stále. Z finančních důvodů to však není možné. Tam, kde by byl sociální pedagog brán jako nutnost, by byl využíván pouze jako externista, což dokládá následující vyjádření: „*Pokud by to byla opravdu nutnost, pak jedině jako externího zaměstnance.*“

11. V čem spatřujete uplatnění sociálního pedagoga ve vašem zařízení?

Z rozhovorů vyplynulo, že by sociální pedagog mohl najít uplatnění v prevenci a řešení sociálně patologických jevů, zejména pak v komunikaci mezi rodiči a školou a zvýšení zájmu rodičů o dění ve škole. Další jeho činností by mohlo být řešení problémů žáků v nepříznivých životních situacích, kdy jde například o dítě rodičů, kteří se rozvádějí. Mohl by organizovat přednášky na potřebná témata či volnočasové aktivity. Objevil se také názor, že by mohl být sociální pedagog využíván jako sociální pracovník. Jedna škola spatřuje uplatnění sociálního pedagoga pouze jako asistenta pedagoga, za předpokladu, že by si doplnil potřebné vzdělání. Potom by jeho práce spočívala zejména v pomoci se zvládnutím učiva, organizaci pomůcek, asistenci u těžce postižených dětí, v pomoci vychovatelkám v družině. Pracoval by podle pokynů učitele. Podle vedení této školy je sociální pedagog pro základní školství neuplatnitelný, protože nesplňuje požadavky, které ukládá zákon. Ředitelka školy se o této záležitosti vyjádřila konkrétně takto: „*Sociální pedagog z hlediska legislativy, je pro základní školství nepoužitelný. Protože nesplňuje požadavky, které ukládá zákon. Pokud by se odstranily překážky v legislativě, pak by se*

uplatnil velice dobře. Protože pokud tím studiem projde, tak získává velmi dobrou představu o té práci, která se právě v tom školství nazývá asistent pedagoga.“

12. Kdo by mohl být objektem působení sociálního pedagoga?

Podle ředitelů škol by byla objektem působení sociálního pedagoga především mládež neboli žáci a studenti, ale také jejich rodiče. Dále by se sociální pedagog zaměřoval i na ostatní pedagogy. Těmto pedagogům by byl nápomocen při řešení problémových situací, se kterými se při práci se žáky setkávají.

13. Se kterými profesemi by mohl sociální pedagog u vás spolupracovat?

Všichni dotazovaní se shodují v tom, že sociální pedagog by měl spolupracovat s ostatními pracovníky v rámci školního poradenského pracoviště. Jedná se tedy hlavně o výchovného poradce, metodika prevence, případně školního speciálního pedagoga. Současně by měl spolupracovat i s ostatními pedagogickými pracovníky ve škole.

14. Jaké vlastnosti by sociální pedagog měl podle Vás mít?

V odpovědích na tuto otázku se nejčastěji objevovala zejména empatie a komunikativnost. Další zmiňovanou vlastností byl elán. Sociální pedagog by měl mít také potřebné odborné znalosti a být asertivní. Měl by být schopen řešit problémy a mít autoritu. Zároveň je důležité i příjemné vystupování. Protože náplní práce sociálního pedagoga je především práce a kontakt s lidmi, pak je předpokladem pro jeho činnost zejména úcta k lidem, důslednost při řešení problémů, flexibilita, zodpovědnost, pečlivost, schopnost motivovat, ale také ochota se stále vzdělávat. Kromě těchto vlastností je třeba, aby uměl použít v praxi potřebné odborné znalosti získané studiem, ale také během svého profesního působení.

Cílem této práce bylo zjistit, jaké jsou možnosti uplatnění sociálního pedagoga ve školském systému. Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že využitelnost pozice sociálního pedagoga ve školství je spatřována zejména v oblasti kontaktu mezi rodinou a školou. Sociální pedagog by měl být součástí týmu školního poradenského pracoviště. Jeho kompetence by měly být vymezeny tak, aby se mohl doplňovat s ostatními členy tohoto poradenského pracoviště. Z rozhovorů je patrné, že by se jeho činnost odvíjela od konkrétních potřeb škol. Jako výhodu jeho přítomnosti ve škole spatřuji to, že se nezabývá výukovou činností a proto by měl dostatek času na vytváření podnětného prostředí pro práci se žáky. V ideálním případě, by funkci sociálního pedagoga měla zastávat dlouhodobě stejná osoba. Sociální pedagog by měl navázat bližší spolupráci s OSPOD, městskými úřady, pedagogicko-psychologickou poradnou, ale i neziskovými organizacemi. Jeho funkce by zde mohla být také koordinační. Za velmi důležitý bod činnosti sociálního pedagoga považuji navázání lepších kontaktů s rodiči žáků. Jejich větší zapojení do dění školy a snahu o vytvoření pozitivního prostředí mezi pedagogy a žáky navzájem. U žáků by měl být schopen rozpoznávat případné ohrožení a odklon dítěte od stanovených norem chování a zahájit včasnou nápravu těchto jevů. Jeho role by zde byla preventivní, ale i terapeutická. Úkolem sociálního pedagoga by mělo být především důsledné a systematické řešení problémů. Nikoliv pouze jejich povrchní zahlazení. Jeho uplatnění je tedy v důsledné a aktivní spolupráci se všemi účastníky. Vzhledem k faktu, že mnohé problémy mládeže pramení z neutěšených rodinných vztahů, považuji za velmi důležitou spolupráci s rodinou při hledání příčin problematických projevů chování. Další významnou činnost sociálního pedagoga spatřuji v poskytování sociálně právního poradenství a případné zprostředkování těchto služeb. Z rozhovorů vyplynulo, že tyto služby ve školách chybí. Dnešní mládež se již od útlého věku může setkávat se zátěží vzniklou rozvodem rodičů, neplněním vyživovací povinnosti a mnohdy jsou jejich rodiny postiženy exekucí. Sociální pedagog by měl pomoci svým klientům zorientovat se v jejich problémech a pomoci jim nalézt řešení. Být jejich průvodcem v jejich tíživých životních situacích. Měl by dokázat motivovat své klienty k převzetí odpovědnosti za své jednání. Domnívám se, že ve školách může sociální pedagog využít své kompetence diagnostické, výchovné, převýchovné, ale také poradenské. Jeho činnost může být zaměřena také na nácvik sociálních dovedností jako je například komunikace. Oblastí působnosti sociálního pedagoga by mohla být také přednášková činnost a prevence a řešení sociálně patologických jevů. Vzhledem ke své odbornosti, by mohl realizovat všechny typy

prevence, tedy primární, sekundární, ale i terciální. Z absolvovaných rozhovorů vyplývá, že je také potřeba konkrétně vymezit kompetence sociálního pedagoga. Přestože se jedná o kvalifikovaného odborníka schopného reagovat na problémy dnešní společnosti, není jeho význam stále doceňován a jeho kompetence nejsou plně využívány. Vzhledem k tomu, že školy hospodaří s omezeným finančním rozpočtem, myslím si, že by bylo vhodné zavést možnost využít financování pozice sociálního pedagoga za pomoci dotačních programů či jiných projektů, které by školám usnadnily jeho přijetí. Dále je třeba upravit legislativu tak, aby byl sociální pedagog přímo zahrnut do seznamu pedagogických pracovníků. Jestliže by byla vyřešena otázka financování této profese, ale také legislativa, pak by sociální pedagog mohl být ze strany škol využíván. V současné době však spíše jako externí spolupracovník.

Následující výzkumné šetření bylo provedeno v nestátních neziskových organizacích poskytujících sociální služby v okrese Žďár nad Sázavou.

1. Jaká je náplň vaší činnosti?

Náplň činnosti oslovených respondentů je odlišná. Vždy se však jedná o zařízení poskytující sociální služby. První respondent se zabývá poradenstvím pro osoby v tíživé sociální a životní situaci. Poskytuje poradenství v oblasti pracovněprávních vztahů, rodinného práva, občanského práva a spotřebitelství. Významnou součástí poradenství je také dluhová problematika. Druhý oslovený respondent zprostředkovává pomoc a poradenství při řešení nepříznivé sociální situace osobám se zdravotním postižením. Třetí z respondentů poskytuje zejména pomoc s ubytováním matkám s dětmi, které jsou bez přístřeší. Poskytuje pomoc při celkové stabilizaci jejich situace.

2. Jaká je vaše cílová skupina?

Cílovou skupinou prvního dotazovaného jsou osoby všech věkových kategorií, které jsou v tíživé životní či sociální situaci, kterou nejsou schopny řešit vlastními silami. Druhý respondent se ve své činnosti zaměřuje výhradně na osoby se zdravotním postižením a na rodiny s dětmi se zdravotním postižením. Třetí oslovená organizace poskytuje pomoc rodičům, zejména pak ženám s dětmi, které nemají vlastní bydlení.

3. Jaké je personální obsazení vašeho zařízení?

Personální obsazení oslovených organizací je zpravidla tvořeno vedoucím či ředitelem, sociálními pracovníky a dále také pracovníky v sociálních službách. Dotazovaní také uvádějí, že spolupracují s externími odborníky. Jedná se především o právníky, psychology a neziskové organizace.

4. Jaká je délka praxe těchto zaměstnanců a jaké je jejich vzdělání?

Většina zaměstnanců má ve sledovaném zaměstnání praxi v rozmezí od tří do deseti let. Téměř všichni dotazovaní již splňují vzdělání dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Toto vzdělání získali studiem na vysokých či vyšších odborných školách se sociálním zaměřením. Jedna respondentka uvádí praxi 22 let. Tato se k otázce vzdělání nevyjádřila. Sociální pedagogika je oborem, který je uváděn v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách jako obor, se kterým je možné pracovat na pozici sociálního pracovníka v sociálních službách.

5. S jakými problémy se na vás klienti nejčastěji obracejí?

První z dotazovaných uvádí, že se nejčastěji při své práci setkává s problémy z oblasti dluhové problematiky. Následuje oblast spotřebitelského poradenství a také záležitosti spojené s rozvody manželství a následná úprava výchovy a výživy dětí. Druhý respondent se při své práci se zdravotně postiženými klienty nejčastěji setkává s poskytováním poradenství ohledně příspěvků pro zdravotně postižené. Dále je to pomoc při sepisování nejrůznějších písemností, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Poskytují také pomoc při obstarávání osobních záležitostí a upevňování kontaktu s okolím. Třetí oslovený se nejčastěji setkává s otázkami spojenými se ztrátou bydlení. Všichni poskytují základní i odborné sociální poradenství.

6. Jakým způsobem jejich problémy řešíte?

Nejčastějším způsobem řešení u všech dotazovaných poskytovatelů sociálních služeb je poskytování rad a informací. To znamená, že poradce seznámí klienta s možnostmi řešení jeho problému. Není však účelné, aby byl za klienta problém vyřešen. Velký důraz je kladen zejména na samostatné jednání klientů a převzetí odpovědnosti za svůj problém. V odůvodněných případech je poskytována aktivní pomoc spočívající například v poskytnutí dočasného ubytování, zapůjčení kompenzační pomůcky, doprovod na jednání, sepsání nejrůznějších písemností.

7. Setkáváte se u klientů také se sociálně patologickými jevy?

Jeden z oslovených uvádí, že se při své práci se sociálně patologickými jevy neseťkává. Ostatní uvádějí, že se setkali například s domácím násilím a šikanou. Řešili také bossing a otázky bezdomovectví. Tyto záležitosti však vždy projednávají ve spolupráci s dalšími institucemi. Kontaktují například intervenční centrum, psychologa, sociální odbor při městském úřadu, ale také jiné neziskové organizace.

8. Setkali jste se někdy s profesí sociálního pedagoga?

Všichni oslovení o tomto oboru slyšeli, avšak nikdy se přímo s touto profesí neseťkali. Nemají představu o náplni jeho činnosti. Výše uvedené zjištění opět potvrzuje skutečnost, že se stále jedná o obor málo známý.

9. Uvítali byste sociálního pedagoga ve vašem zařízení?

Jeden z respondentů uvádí, že sociálního pedagoga nepotřebují. Ostatní uvádějí, že by obecně v sociálních službách sociální pedagog pracovat mohl. Vzhledem ke špatné finanční situaci dotazovaných neziskových organizací, není možné sociálního pedagoga zaměstnat. V budoucnu, pokud by se jejich finanční situace zlepšila, mohl by sociální pedagog v těchto zařízeních uplatnění najít.

10. V čem spatřujete možnost uplatnění sociálního pedagoga ve vašem zařízení?

K této otázce opět jeden z dotazovaných uvádí, že sociálního pedagoga nepotřebují. Ostatní spatřují jeho uplatnění především v poradenství a motivaci klientů. Byla by využitelná zejména jeho orientace v právních předpisech. Výrazné uplatnění sociálního pedagoga dotazovaní spatřují především v poradenském procesu. Využije zde kompetence diagnostické, výchovné, převýchovné a zejména poradenské.

11. Upřednostnili byste sociálního pedagoga jako interního nebo externího zaměstnance?

V zařízeních, kde by byl využit jako sociální pracovník – poradce, by byl upřednostněn jako interní zaměstnanec. V případě, že by se jednalo o využití funkce sociálního pedagoga, pak by mohl být využíván jako externí spolupracovník, který by byl v zařízení přítomen v určité dny nebo by byl k dispozici ve stanovených konzultačních hodinách. Z rozhovorů tedy vyplynula skutečnost, že sociální pedagog by mohl být využíván buď jako interní zaměstnanec nebo externí spolupracovník. Jeho frekvence využití by se odvíjela od aktuálních potřeb zařízení, ale také od finančních možností.

12. Kdo by mohl být objektem působení sociálního pedagoga?

V zařízeních, kde by byl sociální pedagog využitelný, by se zaměřoval především na klienty těchto zařízení. V případě zájmu by sociální pedagog mohl také věnovat svou péči a podporu rodinným příslušníkům klientů. Současně mohou být objektem jeho působení taktéž ostatní zaměstnanci poradenských zařízení, kteří potřebují zkonzultovat záležitosti ohledně svých klientů. Lze tedy rovněž zařadit do objektů působení sociálního pedagoga ostatní sociální pracovníky, kteří v zařízeních pracují.

13. Se kterými profesemi by sociální pedagog mohl u vás spolupracovat?

Sociální pedagog by mohl v oslovených poradenských zařízeních spolupracovat s ostatními sociálními pracovníky a poradci.

14. Jaké vlastnosti by sociální pedagog měl podle vás mít?

Dotazovaní uvádí, že sociální pedagog by měl být především empatický, komunikativní, pečlivý a spolehlivý. Sociální pedagog by měl, kromě výše uvedených vlastností, disponovat potřebnými odbornými vědomostmi, ale také úctou k lidem, elánem a důsledností.

Z provedených rozhovorů vyplývá, že pozice sociálního pedagoga je využitelná také pro zaměstnání v sociální oblasti, zejména pak v oblasti sociálního poradenství. Spatřuji zde výrazné uplatnění jeho vědomostí z oblasti rodinného práva, občanského práva, práva v sociální oblasti, ale také pedagogiky a psychologie. Velmi důležité je též umění navázat komunikaci s lidmi, kteří jsou mnohdy v nelehké životní situaci. Sociální pedagog může motivovat klienty k aktivnímu řešení jejich potíží. Dokáže pomoci zorientovat se v problému a naznačit jeho možná řešení. Jedná se o odborníka schopného vést poradenský proces a aplikovat sociálně výchovné metody. V poradenských zařízeních můžeme přirovnat pozici sociálního pracovníka – poradce, k funkci pedagoga, který využívá často metodu vysvětlování. Metody vysvětlování bývají založené na vzájemné komunikaci mezi klientem a poradcem. Proto je třeba, aby byl sociální pedagog dobře komunikačně vybaven. Vzhledem k tomu, že mnohdy se jedná o komunikaci s klientem ve vypjaté situaci, je vhodné, aby postupoval od jednodušších informací až po ty složitější. Stejně jako pedagog ve škole, může také sociální pedagog při své práci v poradenském procesu rozvíjet sociální dovednosti klienta a vštěpovat mu nové vědomosti. Proto by zde sociální pedagog využil své poznatky a dovednosti z oblasti psychologie, pedagogiky a zejména výchovného procesu. Může se také podílet na tvorbě volnočasových aktivit. V případě, že problém klienta nespadá do jeho kompetence, zprostředkuje další odbornou pomoc. Sociální pedagog je schopen zahájit kroky k nápravě nepříznivé situace svého klienta. Z provedeného výzkumu je patrné, že sociální pedagogika je obor aplikovatelný v oblasti pomáhajících profesí. V oblasti sociálně patologických jevů, by se mohl zaměřit na jejich prevenci a řešení. Uplatnění pozice sociálního pedagoga v sociálním poradenství spatřuji

zejména v individuální, systematické a důsledné práci s klientem při zvládnutí jeho potíží a krizových situací. Přínosem by mohlo být také pořádání přednášek v rámci dané organizace. Jak však vyplývá z provedených rozhovorů, přijetí sociálního pedagoga do sociálních služeb je problematické z hlediska finančních možností. V současné době se mnohé neziskové organizace pohybují na pokraji zániku. Pokud by se situace v oblasti financování sociálních služeb zlepšila, pak by mohl být sociální pedagog využíván.

ZÁVĚR

Současný vývoj společnosti přináší značný nárůst nejrůznějších sociálně patologických jevů. Tyto jevy postihují děti a mládež, ale i dospělou populaci. Tento vývoj má neblahý vliv na rodinné i školní prostředí. Na tuto situaci však velmi dobře zareagovaly vysoké školy, ale i vyšší odborné školy svou nabídkou studia oboru sociální pedagogiky. Tyto vysoké a vyšší odborné školy jsou schopny připravit velmi kvalifikované odborníky pro řešení výše zmíněných negativních jevů. Přesto, bohužel, je profese sociálního pedagoga velmi málo známá a nedoceňovaná, což se mi potvrdilo při prováděném výzkumu.

Sociální pedagog má sice značné možnosti pro své uplatnění, ale vždy je to v rozdílných funkcích. Není využíván přímo jako sociální pedagog.

Domnívám se, že sociální pedagog do školského systému patří. Je však třeba v tomto směru upravit legislativu a celkově zvýšit prestiž tohoto oboru. Příkladem by nám mohlo být Slovensko, kde je legislativou upraveno působení sociálního pedagoga ve školách.

Co se týká uplatnitelnosti sociálního pedagoga v nestátních neziskových organizacích, které poskytují sociální služby, lze konstatovat, že jeho působení je zde také možné. Využití této kvalifikace umožňuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jeho uplatnitelnost spatřuji v široké paletě těchto služeb. Může se jednat například o služby sociálního poradenství. Ovšem i v oblasti sociálních služeb, zejména pak těch, které jsou zajišťovány nestátními neziskovými organizacemi, jsou velkým problémem finance.

Podle mého názoru, by pozice sociálního pedagoga v zařízeních, kde byl prováděn výzkum, přinesla ulehčení práce pedagogům i sociálním pracovníkům.

Vzhledem k vývoji naší společnosti je sociální pedagogika oborem perspektivním a využitelným. Je však třeba odstranit překážky, které brání plnému rozvoji pracovní pozice sociálního pedagoga.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AUGER, Marie-Thérèse a Christiane BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Překlad Lucie Hučínová. Praha: Portál, 2005, 121 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8907-0.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, 2008, 251 s. ISBN 978-809-6994-403.

BIHELEROVÁ, Maja, et al. *Když se řekne škola : Informace pro rodiče dětí, žákyň a žáků mateřských a základních škol*. [s.l.] : KATOS CZ s.r.o. a NUTGALL s.r.o., 2007. 56 s. ISBN 80-86247-79-1.

ČAPEK, Robert. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada, 2013, 184 s., [8] s. barev. obr. příl. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4746-401.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ, s.r.o. *IMS Brno* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.imsbrno.cz/>

JIHOČESKÁ UNIVERZITA. *Pedagogická fakulta Jihočeské university* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.pf.jcu.cz/>

KRAUS, B. a V. POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.

KRAUS, B. a P. SÝKORA. *Sociální pedagogika 1*. 2009. vyd. Brno: IMS, 2009, 63 s.

LACA, Slavomír. *Etické kontexty pedagogickej profesie*. Brno: IMS, 2013, 180 s. ISBN 978-80-87182-35-2.

LACA, S. *Sociální pedagogika*. Brno: IMS Brno, 2011, 211 s.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, 152 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4723-105.

MASARYKOVA UNIVERZITA. *Masarykova univerzita* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.muni.cz/>

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.

NOVOSAD, Libor. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe*. Praha: Portál, 2009, 269 s. ISBN 978-807-3675-097.

ORALOVÁ, Renata. *O nás - Individuální poradenství a koučování Renáta Oralová*. [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.vzdelavani.se/o-nas/>

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA. *Ostravská univerzita v Ostravě* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/>

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-717-8579-2.

RADVAN, E. a M. VAVŘÍK. *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*. Brno: IMS, 2009, 57 s.

ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro zpracování bakalářské práce*. Brno: IMS, 2006, 45 s.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ. *Univerzita Hradec Králové - Univerzita Hradec Králové* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.uhk.cz/cs-cz/Stranky/default.aspx>

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM. *UJEP Pedagogická fakulta* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.pf.ujep.cz/>

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. *Univerzita Karlova* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/>

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. *UP* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.upol.cz/>

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/>

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Být učitelem: co by měl učitel vědět o své profesi*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, 51 s. ISBN 80-729-0077-3.

VÍTKOVÁ, Marie. *Integrativní speciální pedagogika: sborník k projektu "Škola pro všechny" realizovaný s podporou Vzdělávací nadace Jana Husa*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1998, 181 s. ISBN 80-859-3151-6.

VÍZDAL, F. *Sociální psychologie I*. Brno: IMS, 2010, 140 s.

VOŠ SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ. *VOŠSP – vyšší odborná škola sociálně právní v praze* [online]. [cit. 2014-02-06]. Dostupné z: <http://www.vossp.cz/>

VOŠ, SOŠP a Gymnázium Praha 6. *Pedevropska* [online]. [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.pedevropska.cz/>

VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA PEDAGOGICKÁ A SOCIÁLNÍ A STŘEDNÍ PEDAGOGICKÁ ŠKOLA KROMĚŘÍŽ. *VOŠPgS a SPgŠ Kroměříž* [online]. [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: <http://www.ped-km.cz/>

Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, 37. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, 190. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4494>

Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, 20. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4618>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
IMS	Institut mezioborových studií
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
s.	strana
Sb.	Sbírka zákonů
tzv.	tak zvaný
např.	například

SEZNAM PŘÍLOH

Celkem bylo provedeno 9 rozhovorů. V příloze uvádím 2 z nich.

Příloha P I: otázky pro ředitele škol

Příloha P II: otázky pro ředitele či vedoucí nestátních neziskových organizací

Příloha P III: rozhovor č. 1

Příloha P IV: rozhovor č. 2

Příloha P V: přehled vysokých škol s možností studia oboru Sociální pedagogika

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY PRO ŘEDITELE ŠKOL

1. Které pracovní pozice v rámci školních poradenských pracovišť ve vaší škole existují?
2. Jaká je délka praxe těchto pracovníků?
3. S jakými sociálně patologickými jevy se u žáků setkáváte?
4. Kdo tyto sociálně patologické jevy nyní u vás řeší?
5. Jak tyto problémy řešíte?
6. Které sociálně patologické jevy se u vás vyskytují nejčastěji?
7. Setkali jste se již někdy s profesí sociálního pedagoga?
8. Uvítali byste ve své škole profesi sociálního pedagoga?
9. Pokud ano, z jakého důvodu jej nemáte?
10. Upřednostnili byste sociálního pedagoga jako interního nebo externího zaměstnance?
11. V čem spatřujete možnost uplatnění sociálního pedagoga ve vašem zařízení?
12. Kdo by mohl být objektem působení sociálního pedagoga?
13. Se kterými profesemi by mohl sociální pedagog u vás spolupracovat?
14. Jaké vlastnosti by sociální pedagog měl podle Vás mít?

PŘÍLOHA P II: OTÁZKY PRO ŘEDITELE ČI VEDOUCÍ NNO

1. Jaká je náplň vaší činnosti?
2. Jaká je vaše cílová skupina?
3. Jaké je personální obsazení vašeho zařízení?
4. Jaká je délka praxe těchto zaměstnanců a jaké je jejich vzdělání?
5. S jakými problémy se na vás klienti nejčastěji obracejí?
6. Jakým způsobem jejich problémy řešíte?
7. Setkáváte se u klientů také se sociálně patologickými jevy?
8. Setkali jste se někdy s profesí sociálního pedagoga?
9. Uvítali byste sociálního pedagoga ve vašem zařízení?
10. V čem spatřujete možnost uplatnění sociálního pedagoga ve vašem zařízení?
11. Upřednostnili byste sociálního pedagoga jako interního nebo externího zaměstnance?
12. Kdo by mohl být objektem působení sociálního pedagoga?
13. Se kterými profesemi by mohl sociální pedagog u vás spolupracovat?
14. Jaké vlastnosti by sociální pedagog měl podle Vás mít?

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 1

1. Které pracovní pozice v rámci školních poradenských pracovišť ve vaší škole existují?

„Takže pouze výchovný poradce. Co se týká metodika prevence, tak to máme pod jednou hlavičkou. Samostatně to nemáme vlastně rozdělený. On ve svém výchovném poradenství se vlastně zabývá i tou metodikou prevence těch sociálně patologických jevů.“

2. Jaká je délka praxe těchto pracovníků?

„Náš výchovný poradce zde pracuje přes třicet let, takže se výchovným poradenstvím zabývá již dlouhá léta.“

3. S jakými sociálně patologickými jevy se u žáků setkáváte?

„Tak sociálně patologické jevy se tu určitě vyskytují. Řešili jsme tu záškoláctví, měli jsme krádeže. Potom jsme měli vlastně zneužívání návykových látek, ale jenom v té podobě cigaret a alkoholu.“

4. Kdo tyto sociálně patologické jevy nyní u vás řeší?

„V první řadě to řeší třídní učitel, dále spolupracujeme se sociálními organizacemi a charitou, kde jsou pracovníci, kteří o tu rodinu pečují. Snažíme se také spolupracovat s rodiči. Externě spolupracujeme s organizacemi, které se zabývají prevencí sociálně patologických jevů. Najímáme si od nich přímo ty preventivní programy. Takže právě proto ta metodika té prevence je provázána s externími organizacemi.“

5. Jak tyto problémy řešíte?

„Takže nejprve to hlásí třídní učitel výchovnému poradci, když se nějaká taková situace, jako je třeba to záškoláctví, najde. U nás zákony u toho záškoláctví vymezují hranici 25 hodin, kdy se to hlásí na sociální odbor péče o dítě. Takže pokud se překročí tato hranice, tak se to hlásí dál. Jinak vždycky stačilo jednání s těma rodičema. Tam, bohužel, dojde k tomu, že jim to dodatečně omluví. Tam vlastně zákon nevymezuje do kdy, musí rodič tu danou hodinu omluvit. U nás to vymezuje školní řád, ale jsou to dva dny. To je nereálný, ani u těch omluvených hodin. Ale protože to záleží na rodičích, tak postihovat dítě za něco,

co nesplnil rodič, je vlastně paradox. Takže tady v tomhle je to takové kontraproduktivní. Tady je taky paradoxní ještě jedna situace. Pokud my nahlásíme na sociální odbor, že došlo k záškoláctví, tak na nás to uvalí tu povinnost vyplnit o tom dítěti zase nějaké další elaboráty, napsat nějaký posudek, čili ta práce je jako zase pro nás navíc. Tam v podstatě nějaké řešení není. Že člověk pak přemýšlí, jestli si přidělovat práci nebo jestli to s tím rodičem ještě jednou zkusí a promluví si s ním a donutí ho, aby to dítě do školy chodilo. Vyloženě to někdy přerůstá až v takové vyděračství, že řeknu dobře, ale odteďka bude chodit a já zapomenu, co bylo před tím. Já vím, že to není legální, ale někdy to pomůže. U těch krádeží to řešení nebylo vůbec jednoduché. Jednak to prokázat a také ta práce s těma rodičema, kteří tu akci odmítali, byla nepříznivá. Řekla bych, že to neskončilo zcela podle našich představ.“

6. Které sociálně patologické jevy se u vás vyskytují nejčastěji?

„V poslední době je to asi to záškoláctví.“

7. Setkali jste se již někdy s profesí sociálního pedagoga?

„V podstatě jsem se s touto profesí ještě nesetkala. Dokonce jsem si musela vyhledat čím, se sociální pedagog zabývá.“

8. Uvítali byste ve své škole profesi sociálního pedagoga?

„Tak protože jsme malá škola a tady těch problémových dětí zase tolik není, by to bylo asi nárazově. Teď třeba jsme řešili situaci, kdy dítě ze sociálně slabé rodiny neplatí za obědy a nezaplatilo ani za školní potřeby. A pro mě je jako třeba hodně časově náročný to s těma rodičema řešit. Obracím se třeba právě na tu charitu a zabere mi hodně času tohleto všechno vytelefonovat, napsat upomínky a prostě řešit to. Charitativní pracovnice třeba mi slíbila, že na tu rodinu dohlédne, a že pokud dostanou dávky, tak se pokusí, aby alespoň tomu dítěti zaplatili za ty obědy. To dítě je navíc nemocné a já jsem v situaci, že když mu ty obědy stopnu, tak se budu dívat, jak je mu tady špatně, ještě hůř než normálně. A budu mít špatné svědomí. A zase když to neudělám, tak špatně hospodařím se svěřeným majetkem a zase můžu být postihovaná z druhé strany. Tohle je pro mě hrozný problém lidsky. Jako vyřešit tuhle situaci a zabere mi to spoustu času. Takže věřím, že pokud by tuto situaci řešil ten sociální pedagog, tak by to bylo jednodušší. Takže pokud by na něj byly peníze, tak

bychom ho určitě uvítali. Jako náplň práce pro celou pracovní dobu, nebo pro každý den bych pro něj asi neměla, ale zcela určitě pokud se objeví nějaký takový problém, tak bych přivítala, že by to řešil někdo jako sociální pedagog.“

9. Pokud ano, z jakého důvodu jej nemáte?

„Problém jsou určitě finance. Vlastně i v současné době máme nadstav než bychom měli mít. Máme obrovskou budovu, potřebuju jí zajistit, vlastně co se týká provozu, úklidu a podobně. Takže jsem tím limitem zaměstnanců nad hranicí, kterou jakoby mi dovolují finanční prostředky. Takže největší problém jsou peníze.“

10. Upřednostnili byste sociálního pedagoga jako interního nebo externího zaměstnance?

„Byl by to spíše externista, nebo na dohodu o vykonané práci, nebylo by to na celý pracovní úvazek. Tam tu možnost vidím určitě.“

11. V čem spatřujete možnost uplatnění sociálního pedagoga ve vašem zařízení?

„Určitě by našel uplatnění v prevenci a řešení těch sociálně patologických jevů. Jeho náplň práce by mohla být také komunikace mezi rodiči a tou školou, která by šla vlastně zprostředkovávat touto stranou. Stalo se nám, že se rodiče rozváděli a to dítě tím trpělo, takže by mohl pomáhat i tomu dítěti v těchto situacích.“

12. Kdo by mohl být objektem působení sociálního pedagoga?

„Objektem působení sociálního pedagoga by byly hlavně děti, případně rodiče.“

13. Se kterými profesemi by mohl sociální pedagog u vás spolupracovat?

„Sociální pedagog by mohl spolupracovat zejména s pedagogy a určitě s výchovným poradcem.“

14. Jaké vlastnosti by sociální pedagog měl podle Vás mít?

„Určitě empatie, komunikativnost, asertivita. To zcela určitě. Schopnost ty problémy řešit. Tady mám trošičku dojem, že co se týká těch sociálních pracovníků, se kterými jsem měla tu možnost třeba komunikovat ohledně toho záškoláctví, ohledně těch problémů těch peněz,

tak mám trošičku pocit, že já jim to svěřím a oni mi pak přehodí tu povinnost sepsat ten posudek a tím to končí, bohužel. Tam vidím, že ty jejich kompetence jsou strašně malé. A mají omezený prostor těch možností“

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR Č. 2

1. Jaká je náplň vaší činnosti?

„Naší činností je poskytování rad, informací a pomoci lidem, kteří se dostali do tíživé životní situace, kterou nejsou schopni řešit. Do naší činnosti spadá hlavně poradenství v oblasti pracovněprávních vztahů, rodinného práva, občanského práva, spotřebitelství a také dluhová problematika.“

2. Jaká je vaše cílová skupina?

„Cílovou skupinu tvoří vlastně lidé všech věkových kategorií, kteří potřebují nějakou radu či pomoc. Jsou to většinou dospělí lidi, ale samozřejmě se na nás může obracet i mládež, pokud mají nějaký problém. Takže jsme tu pro všechny věkové kategorie vlastně.“

3. Jaké je personální obsazení vašeho zařízení?

„Náš pracovní kolektiv nebo pracovní tým se skládá z ředitelky poradny, dále máme dva poradce a spolupracujeme s právníkem a také případně s psychologem.“

4. Jaká je délka praxe těchto zaměstnanců a jaké je jejich vzdělání?

„Jeden z poradců je u nás zhruba asi pět let, druhý tři roky a vedení skoro deset let. Všichni mají vzdělání podle zákona o sociálních službách, to je vzdělání sociálního směru na vyšších odborných a vysokých školách.“

5. S jakými problémy se na vás klienti nejčastěji obracejí?

„Tak teď je to určitě dluhová problematika. Lidé mají dluhy, nemají práci a tak se dostávají do dluhové pasti. Potom k nám přicházejí a my jim pomáháme upravovat jejich rozpočet, pomáháme jim při sestavování různých písemností, podáváme informace třeba v oblasti osobního bankrotu. Důležité je, že se o tom teď víc mluví, třeba v televizi, vycházejí různé články, takže jsou lidi v tomhle ohledu snad už trochu obezřetnější. Pořád se také setkáváme se spotřebitelskými problémy v souvislosti s účastí na předváděcích akcích. Další často řešenou věcí jsou rozvody, úprava výchovy a výživy a tak dále.“

6. Jakým způsobem jejich problémy řešíte?

„U nás máme několik úrovní pomoci. Od rady a informace až po aktivní pomoc. Při prvním kontaktu s klientem provádíme rozhovor, kde tak u něj zjišťujeme jaká je jeho situace. Potom se podle toho volí další postup. Součástí naší práce je také poskytování nejrůznějších vzorů písemností a hodně času zabere taky vyhledávání v zákonech, vyhláškách, prostě v právních předpisech. Proto si nás často pletou s právníky.“

7. Sekáváte se u klientů také se sociálně patologickými jevy?

„Také se touto problematikou zabýváme. Měli jsme tu domácí násilí, bossing, bezdomovectví, byla tu také šikana dítěte ve škole. Tohle ale také už vyžaduje spolupráci s dalšími orgány, třeba intervenční centra, ta se zabývají domácím násilím, psychologové, právníci, sociální odbory na městských úřadech a jiné neziskovky. Takže tady hodně využíváme také odkazování.“

8. Setkali jste se někdy s profesí sociálního pedagoga?

„Nesetkala jsem se s ním, ale vím, že je to obor, který je jakoby tolerován z hlediska zákona o sociálních službách, takže vlastně může dělat v těchto službách.“

9. Uvítali byste sociálního pedagoga ve vašem zařízení?

„Tak to nevím. Ale určitě, pokud by bylo u nás místo nějaké volné, tak by mohl se o něj ucházet. Ale jestli bysme ho tu měli jako přímo jako sociálního pedagoga, to si teď nějak neumím představit. Třeba by mohl organizovat nějaké přednášky pro naše klienty.“

10. V čem spatřujete možnost uplatnění sociálního pedagoga ve vašem zařízení?

„Určitě by mohl dělat poradce nebo jakoby sociálního pracovníka. Takže by byl v kontaktu s klienty. My hodně často pracujeme s těmi právními předpisy, takže se předpokládá, že poradce bude schopný se v nich orientovat a to si myslím, že on by perfektně zvládnul. Myslím, že by se pro tuto práci poradce hodil, že by byly jeho vědomosti tady využitelné a co je důležité, tak splňuje vzdělání podle zákona o sociálních službách.“

11. Upřednostnili byste sociálního pedagoga jako interního nebo externího zaměstnance?

„Tak pokud by to byl poradce, tak by bylo potřeba, aby byl náš interní zaměstnanec. Pokud bychom ho chtěli využít jako přímo jako sociálního pedagoga, tak by mohl být externista, tak jako třeba spolupracujeme s psychologem, nebo právníkem. Ale teď opravdu nějak nevím, jak bychom ho mohli jako sociálního pedagoga využít. Já ho spíš vidím jako poradce. Tam by se hodil určitě.“

12. Kdo by mohl být objektem působení sociálního pedagoga?

„No asi naši klienti především.“

13. Se kterými profesemi by sociální pedagog mohl u vás spolupracovat?

„Určitě by mohl spolupracovat s ostatními poradci.“

14. Jaké vlastnosti by sociální pedagog měl podle vás mít?

„No v první řadě je to empatie, to vyžadujeme také u našich poradců. Potom musí umět dobře komunikovat, protože někdy je ta komunikace s klienty fakt těžká. Další bych řekla takový ten klid, nenechat se nějak vyprovokovat a být taky nekompromisní. Oni naši klienti to na nás někdy tak zkoušejí a snaží se nás dotlačit k tomu, co vlastně dělat nemáme. Co není naše činnost.“

PŘÍLOHA P V: PŘEHLED VYSOKÝCH ŠKOL S MOŽNOSTÍ STUDIA OBORU SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Nabízí obor Sociální pedagogika jako navazující magisterské studium v prezenční i kombinované formě studia. Délka studia činí dva roky.

Pedagogická fakulta

Poskytuje navazující magisterské studium ve studijním programu Učitelství pro střední školy, studijní obor Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní a střední školy. V tomto studiu se lze specializovat na Sociální pedagogiku. Délka studia je v prezenční formě dva roky.

Husitská teologická fakulta

V rámci studijního programu Specializace v pedagogice nabízí bakalářské studium oboru Sociální pedagogika. Obor lze studovat tři roky v prezenční formě studia.

Masarykova univerzita v Brně

Pedagogická fakulta

Studijní program Pedagogika nabízí tříleté studium bakalářského a navazujícího magisterského studia ve studijním oboru Sociální pedagogika a volný čas.

V programu Specializace v pedagogice lze studovat obor Sociálně pedagogické asistentství. V tomto případě činí délka studia tři roky. Dále lze v kombinované formě studia absolvovat bakalářské studium oboru Sociální pedagogika. Tento obor lze studovat také jako navazující magisterské studium.

Filozofická fakulta

Zde je nabízen bakalářský studijní obor Sociální pedagogika a poradenství v prezenční formě studia. Standardní délka studia je tři roky. Dále lze absolvovat studijní obor Sociální pedagogika a volný čas, rovněž v prezenční formě s délkou studia tři roky.

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Tato univerzita nabízí studijní program Vychovatelství. V tomto programu je možné studium bakalářského studijního oboru Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii. Jedná se o prezenční i kombinovanou formu studia. Standardní délka studia je tři roky.

Ve studiu lze pokračovat v navazujícím magisterském studiu oboru Sociální pedagogika. I tento obor lze studovat ve formě kombinované i prezenční. V tomto případě činí délka studia dva roky.

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Zde studijní program Specializace v pedagogice nabízí v prezenční i kombinované formě studia bakalářské studium studijního oboru Sociální pedagogika. Doba studia je zde tři roky. Na tento obor lze navázat v magisterském studijním programu oborem Sociální pedagogika. V tomto případě lze rovněž studovat prezenční i kombinovanou formou dva roky.

Na základě společné akreditace s Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně, poskytuje také Institut mezioborových studií v Brně možnost bakalářského studia ve studijním programu Specializace v pedagogice, obor Sociální pedagogika. Jedná se o kombinovanou formu studia se standardní délkou tři roky. Následně je možné absolvovat navazující magisterské studium v oboru Sociální pedagogika v délce dva roky.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

V rámci této fakulty lze studovat ve studijním programu Specializace v pedagogice studijní obor Sociální pedagogika. Studium je možné v kombinované formě v délce tři roky. Jedná se o bakalářský stupeň studia.

Ostravská univerzita v Ostravě

Pedagogická fakulta

Ve svém studijním programu Specializace v pedagogice nabízí bakalářské studium oboru Sociální pedagogika v kombinované i v prezenční formě studia. Délka studia zde činí tři roky. Dále lze studovat obor Sociální pedagogika – prevence a resocializace. Jedná se o bakalářské studium v kombinované formě s délkou studia tři roky.

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

Zde je nabízen studijní program Specializace v pedagogice, obor Sociálně pedagogická asistence. Jedná se o bakalářský stupeň studia s délkou studia tři roky. Studovat lze v kombinované a prezenční formě. Dále zde lze studovat obor Sociální pedagogika, v prezenční formě studia v délce tři roky. Opět se jedná o bakalářské studium.

Tato univerzita také nabízí studijní program Specializace v pedagogice jako navazující magisterské studium. Jedná se o studijní obory Sociálně pedagogická asistence a Sociální pedagogika. Tyto obory lze studovat v prezenční i v kombinované formě.

Univerzita Palackého v Olomouci

Cyrlometodějská teologická fakulta

V bakalářském stupni je zde realizován studijní obor Sociální pedagogika v délce studia tři roky. Lze zvolit prezenční nebo kombinovanou formu studia.